

Аннотация

Соснина А. В. Понятие, признаки и виды сервитутов. — Статья.

Автор рассмотрел основные концепции по определению понятия сервитута. Исследовал основные признаки сервитутных правоотношений. Особенное внимание уделено изучению видов сервитутов.

Ключевые слова: сервитут, виды сервитутов, ограничение права собственности, ограниченные вещные права.

Анотація

Сосніна Г. В. Поняття, ознаки та види сервітутів. — Стаття.

Автор розглянув основні концепції щодо визначення поняття сервітутів. Дослідив основні ознаки сервітутних правовідносин. Особлива увага приділена вивченню видів сервітутів.

Ключові слова: сервітут, види сервітутів, обмеження права власності, обмежені речові права.

Annotation

Sosnina A. Concept, signs and types of servitudes. — Article.

An author considered basic conceptions in relation to determination of concept of servitude. Explored the basic signs of servitudes legal relationships. The special attention is spared the study of types of servitudes.

Keywords: servitude, types of servitudes, limitation of right of ownership, limitation rights of things.

УДК 347.122

О. І. Чепис

ОБ'ЄКТИВНЕ ТА СУБ'ЄКТИВНЕ В КАТЕГОРІЇ «ІНТЕРЕС»

Постановка проблеми. Інтереси є спонукальною силою для встановлення, зміни та припинення правових зв'язків. Вони збуджують правотворчість і здійснюють на неї вплив. Інтенсивний розвиток та диференціація соціальних інтересів висунули в розряд першочергових завдання їх адекватного правового закріплення, забезпечення реалізації та захисту від посягань. Успішне виконання правом його функцій соціального регулювальника та засобу організації суспільного життя можливе лише при правильному поєднанні юридичних механізмів із соціальними інтересами, оскільки будь-яка норма права так чи інакше пов'язана з конкретним інтересом. Науковий інтерес правознавців до категорії інтересу особливо зріс за останні роки. Проте, незважаючи на певний внесок в розробку даної проблеми, з багатьох суттєвих питань залишається немало сумнівів, неточностей, протиріч. Ця обставина забезпечує інтересу режим вічно актуальної проблеми цивільного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Науково-теоретичним підґрунтям підготовки та проведення дослідження стали праці: С. Алексєєва, О. Вінник, В. Грибанова, Р. Гукасяна, І. Дзери, Р. Ієринга, О. Йоффе, Д. Керімова, О. Кімова, Н. Кляус, М. Корку-

нова, О. Малько, С. Михайлова, М. Першина, Ю. Тихомирова, А. Хакімуліна, Д. Чечота, Г. Шершеневича, О. Юрченко та ін.

Метою даної статті є розкриття природи інтересу шляхом з'ясування його сутності.

Виклад основного матеріалу. Погляди вчених у питанні про природу інтересів та їх роль в системі суспільних відносин розгортаються в такі концепції: 1) інтерес — виключно суб'єктивне явище і шукати його поза свідомістю не має сенсу; 2) інтерес — явище об'єктивне, що повністю належить до сфери суспільного буття; 3) визнаються існуючими два ряди інтересів — об'єктивні й суб'єктивні як принципово різні і не зводяться один до одного; 4) інтерес розглядається єдністю суб'єктивного і об'єктивного.

1. Цілий ряд представників гуманітарних наук розглядає інтерес як суб'єктивне явище (В. Міхні, В. Афанасьєв, А. Гош і ін.). Розгляд інтересу як суб'єктивного феномена ґрунтується на тому, що якщо немає усвідомлення інтересу суб'єктом, то не можна говорити і про сам інтерес. Розміщуючи інтерес у сферу внутрішнього духовного світу суб'єкта, його прихильники стверджують, що поза свідомістю певного суб'єкта (особи, колективу, суспільства) інтересу бути не може. Одним із перших суспільствознавців, що виступили в підтримку цієї теорії, був В. Міхні. У своєму дисертаційному дослідженні він стверджував, що інтерес є щось відмінне від буття, а тому його не можна ототожнювати із самим буттям. «Інтерес належить до сфери свободи та свідомості» [1, с. 17]. Ще більш чітко і категорично висловився відомий радянський суспільствознавець В. Афанасьєв: «Інтерес, таким чином, категорія суб'єктивна, в тому значенні, що поза свідомістю певного суб'єкта інтересу бути не може» [2, с. 313].

В юриспруденції таке розуміння інтересу має набагато менше прихильників. До таких, зокрема, належить В. Кудрявцев, розглядаючий соціальні інтереси, разом з прагненнями та потребами, безпосередніми руйнівними силами людської діяльності. Цю тезу він підкріплює відомою думкою Ф. Енгельса про те, що в історії суспільства діють люди, обдаровані свідомістю, що діють обмірковано або під впливом пристрасті, прагнучі до певної мети. В. Кудрявцев взагалі не вважає необхідністю безпосереднє включення його у сферу правової регламентації: «Правова регламентація поведінки не здатна здійснювати пряму дію на соціальні інтереси — породжувати або відмінати їх. Річ у тому, що правова норма (юридичний закон), вказуючи (дозволяючи, забороняючи) на ту або іншу поведінку, моделює лише зовнішню діяльність суб'єкта, а не його розумові процеси або емоційні переживання... юридична регламентація в змозі впливати на соціальні інтереси людей лише побічно, створюючи легальні шляхи і можливості для їх задоволення або ж, навпаки, перешкоджаючи цьому» [3, с. 43]. Разом з тим нам видається слушною думка Г. Гака, що «не можна вважати інтерес суб'єктивною категорією, оскільки інтереси дійсно існують і поза їх усвідомленням суб'єктом інтересу. Не викликає сумніву, що у кожного суб'єкта існують свої інтереси, які можуть не збігатися з інтересами інших суб'єктів. Але суб'єктивність інтересу зумовлює основу і поле взаємодії інтересів різних суб'єктів — це психіка людини, її віддзеркалення навколишньої дій-

сності [4, с. 63]. З цього виходить, що всі колізії інтересів — явища свідомості людини, а не об'єктивна реальність. Другий досить вагомий аргумент полягає в тому, що неповнолітня дитина через відсутність знань та життєвого досвіду часто не може цілком усвідомлювати свої інтереси. Разом з тим закон визнає існування у неї інтересів та охороняє їх. Таким чином, суб'єктивна концепція видається нам недостатньо обґрунтованою.

2. Більшість дослідників відстоюють об'єктивну природу інтересу (серед них А. Айзикович, Г. Гак, Р. Глезерман). Ці вчені, що розділяють принципи діалектико-матеріалістичної методології, віддають перевагу точці зору, згідно з якою інтерес є явище, яке повністю належить до сфери суспільного буття. Він може усвідомлюватися суб'єктом, але його суб'єктивний образ не є інтересом. Коли прихильники об'єктивної теорії інтересу говорять про об'єктивність інтересу, вони розуміють під цим таке: інтерес існує незалежно від суб'єкта, є чимось існуючим зовні людини та визначає його поведінку в суспільстві, незалежно від того, усвідомлює суб'єкт ці інтереси або не усвідомлює [5, с. 254]. «Інтереси, — писав К. Мегрелідзе у 30-х роках ХХ століття, — складаються поза волею індивідів. Вони визначені абсолютно об'єктивно і незалежно від свідомості, волі і бажання людей. Можливо, що індивіди не усвідомлюють цих своїх інтересів... Але інтереси людей від цього не перестають існувати» [6, с. 387].

Переконання в правильності цієї концепції стало переважаючим у всіх основних сферах гуманітарного знання. Особливі на те підстави мають у своєму розпорядженні юристи — вони спираються на відомий вислів К. Маркса про те, що крім своїх дій людина абсолютно не є об'єктом правового регулювання [7, с. 14]. Л. Петражицький доводить, що право регулює безпосередньо не інтереси, а вчинки людей [8, с. 254]. «Інтерес, — пише С. Михайлов, — не породжується свідомістю, а існує насправді у формі зв'язку суб'єкта з оточуючими його умовами. Цей зв'язок виявляється у вигляді суспільних відносин, змістом яких є потреба суб'єкта. Потрібно відзначити, що більшість вчених правознавців вважає, що інтерес — це об'єктивна категорія» [9, с. 20]. М. Шайкенов особливо підкреслює, що право «має справу» тільки з об'єктивним соціальним інтересом, оскільки психологічний інтерес не може виступати предметом правового регулювання. Саме об'єктивний підхід дозволяє включити інтерес до предмета правового регулювання [10, с. 25].

Дослідники, що визнають інтерес об'єктивною категорією, часто цитують таку думку Г. Плеханова, яка наочно ілюструє сутність даного підходу: «Звідки беруться інтереси? Чи є вони продуктом людської волі та людської свідомості? Ні, вони створюються економічними відносинами людей» [11, с. 260].

При цьому, пише В. Грибанов, слід враховувати принаймні два моменти. Було б неправильним вважати, що інтереси визначаються тільки економічними причинами. Економічні умови визначають фундаментальні інтереси суспільства, його членів, груп, класів. Це об'єктивно необхідні інтереси, що впливають безпосередньо зі становища суб'єктів в системі суспільного виробництва, з діючих у даному суспільстві об'єктивних законів і об'єктивних потреб

суспільного розвитку. Але на характер інтересів впливають й інші чинники: національні особливості, стан культури, ідеологія і політика, право, мораль, правила співжиття, звичаї і навіть пережитки минулого в свідомості людей, а стосовно індивідуальних інтересів — індивідуальні, професійні, вікові, сімейні та багато інших умов і обставин. Щоб такі чинники суспільного життя, що визначають характер діяльності людей, проявили свою дію, вони повинні прийняти вигляд інтересу, виявитися як інтерес, тобто вони неминуче повинні пройти через свідомість людей, прийняти вигляд «усвідомлених спонукань» [5, с. 259].

Поза індивідом, його свідомістю і психікою йде реальне життя людей, об'єднаних в різні соціальні групи та історичні спільноти з властивими їм інтересами. З їх взаємодії, узгоджень і зіткнень викристалізовується загальний напрям розвитку, що має закономірний характер. В цьому аспекті суспільне життя подібне природному явищу і виступає перед дослідником як природно-історичний процес. Індивід, бажаючи брати участь в цьому процесі, повинен включитися в конкретні соціальні групи і прийняти властиві їм потреби, мотиви, інтереси як свої власні. Окремої уваги заслуговує розуміння інтересу як усвідомленої потреби. Усвідомлені суспільством, соціальними класами, групами й індивідами потреби виступають як їх інтереси [12, с. 518]. Об'єктивний інтерес, що таким чином розуміється, відображається в свідомості, тобто «пересідає» в голови людей, приймає суб'єктивну форму та перетворюється на силу, спонукаючу їх до діяльності. Таку позицію відносно інтересу займають і багато юристів [13, с. 87].

В порядку контраргументу викладемо такі міркування. Нам видається, що усвідомлення явища у принципі не може перетворити його на інше явище. Правильно усвідомлена, зрозуміла суб'єктом потреба повинна залишитися саме потребою, а не чимось іншим. Слід звернути увагу також на те, що об'єктивність потреби означає визнання її необхідного характеру. Вона вимагає свого задоволення. Інтерес включає не просто усвідомлення цієї необхідності, але і можливість вибору суб'єктом лінії поведінки на свій власний розсуд, тобто свободу. Вибір з наданих можливостей залишається за індивідом, але при будь-якому виборі зберігається принципово неусувна необхідність. Виходить, що суб'єкту, вступаючому в суспільне життя як конкретний елемент різних соціальних груп в системі відносин, що склалася, об'єктивно задані й відповідні соціальні інтереси.

Переконаливою видається критика об'єктивного трактування інтересу що наводиться Л. Ханіповим. Він пише: «Прихильники віднесення інтересів до сфери суспільного буття оголошують інтереси наперед і об'єктивно даними, тобто приреченими» [14, с. 107]. Приймаючи таке трактування дослідник, на його думку, неминуче опиняється перед застарілим питанням: якщо соціальний суб'єкт діє відповідно до інтересів, а його інтереси, складові змісту його волі, об'єктивні, то чим відрізняється людина від раціоналістичної машини, якщо вся її діяльність є реалізація деяких «незалежно від її волі даних інтересів»? [14, с. 108]. Річ у тому, що якщо інтерес суб'єкта невідомий йому, не

усвідомлюється як об'єктивно даний йому інтерес, то суб'єкт може діяти всупереч цьому інтересу. Така ситуація цілком природна в об'єктивній концепції. І якщо задача адекватного його пізнання суб'єктом не вирішена, то він і не знає свій інтерес. Але людина володіє свободою волі і самосвідомістю, усвідомленням свого власного «Я», неусувною суб'єктивністю. Проте звідси зовсім не слідує висновок про її повну незалежність від умов буття. Відібрати повністю у людини її власні, персональні інтереси і помістити їх в окрему сферу, незалежну від її волі (об'єктивну), — це значить ампутувати у неї суб'єктивність. Індивіда потрібно розглядати не тільки в ролі «відбивача» і «переносника» об'єктивних соціальних інтересів, але і як реального учасника процесу їх творіння. Але якщо ми теоретично помістимо індивіда в «резервуар» об'єктивних щодо нього соціальних інтересів, з якого він черпатиме свої інтереси, необхідно відповісти на запитання, яким же все-таки чином цей резервуар утворився і поповнюється. Відповідаючи на нього, ми виходимо з того, що суб'єкт є не тільки споживачем, але і творцем нових інтересів. Інтерес в цьому випадку виступає продуктом взаємодії суб'єкта, що володіє специфічно людськими, соціальними властивостями, і об'єктів з сфери його буття, умов існування [14, с. 110]. Отже, вищенаведене наводить нас на думку, що об'єктивне трактування не дає відповідей на всі питання про природу інтересу.

3. В літературі, присвяченій інтересу, висунута та використовується несподівано компромісна концепція, що визнає існуючими два ряди інтересів — об'єктивні та суб'єктивні. Ідея цієї концепції полягає в тому, що термін «інтерес» виражає два абсолютно різні, якісно своєрідні явища — соціальний інтерес та психологічний інтерес. Достатньо чітко ця точка зору виражена, наприклад, в монографії А. Курбатова, одній з новітніх публікацій, присвячених проблемі поєднання приватних і публічних інтересів. «Термін «інтерес», — пише автор, — може вживатися для позначення двох різних, хоча і взаємозв'язаних явищ: інтересу як явища суспільного буття («об'єктивного інтересу») та інтересу як явища їх свідомості («суб'єктивного інтересу»), формування якого відбувається під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників» [15, с. 56]. Сутність співвідношення між ними вбачається в тому, що суб'єктивний інтерес, існуючий у сфері свідомості, виникає як віддзеркалення об'єктивно існуючих інтересів. Між об'єктивними та суб'єктивними інтересами «необхідно проводити чітку межу, чітку відмінність, тобто таку, яка проводиться між матеріальними та ідеальними явищами. Інакше кажучи, термін «інтерес» несе подвійне змістовне навантаження, виражаючи два якісно самостійних явища, хоча і пов'язаних між собою» [16, с. 42]. Концепція двох рядів інтересів ґрунтовно розглядається також В. Лавриненко і М. Шайкеновим. Один з фрагментів роботи останнього так і названий: «дві концепції інтересу — два явища». Дві концепції, очевидно, відображають два різні реальні явища і, отже, в рівній мірі мають право на визнання [10, с. 20].

Цікавою і продуктивною щодо інтересу, на наш погляд, є ідея синтезу А. Спіркіна. На його думку, інтерес є саме цілісне утворення, продукт синтезу ряду явищ. Відповідно ним виділяються дві форми буття інтересу — внутріш-

ня (суб'єктивна) та зовнішня (об'єктивна) [17, с. 373]. Разом з тим ми вважаємо, що дана концепція інтересу є вразливою з ряду причин. Так, діалектико-матеріалістична теорія віддзеркалення не допускає розгляду матеріального явища та його ідеального образу рівноправно існуючими. Вона вимагає визнання первинності оригіналу та вторинності віддзеркалення-сліду. Визнання за психічним рівноправного з оригіналом властиве світоглядній позиції, іменованій «психофізичний паралелізм». Психофізичний паралелізм — це теорія співвідношення мислення та буття, психічного та фізичного як по суті своїй незалежних один від одного, самостійно існуючих рядів явищ, відповідних один одному. Отже, соціальний інтерес — первинне, а психологічний є його ідеальний образ, вторинне. В цьому суть їх співвідношення [18, с. 34]. Якщо для прикладу взяти реальний стіл і його гносеологічний образ, припустимо у формі поняття, то моністична філософія, що приймає теорію віддзеркалення, не дозволить розглядати ці явища двома рядами самостійно існуючих столів. Відмінність між ними вельми істотна — ідеальний образ столу не є столом. Визнати інтерес-копію формою буття інтересу-оригіналу — це значить зрівняти їх онтологічно, що неприпустимо.

4. Існують думки вчених, що інтерес — це діалектична категорія, яка виявляється в єдності об'єктивного і суб'єктивного начал [19, с. 164]. Дану концепцію ми далі називатимемо «змішаною», хоча більш точно її сутність виражається термінами, однокорінними із словом «діяльність». В ній поєднуються потреба, що є виразом об'єктивних умов існування (об'єктивне начало), і оформлення інтересу в свідомості для формування цілей (суб'єктивне начало). Такий підхід розділяють представники різних галузей знань, у тому числі й юристи, такі наприклад, як В. Сіренко, В. Грибанов, А. Здравомислов. Наведемо деякі аргументи на захист ідеї інтересу як єдності суб'єктивного і об'єктивного, оскільки розгляд суб'єктивного і об'єктивного інтересу в діалектичній єдності уявляється нам найбільш обґрунтованим і, з іншого боку, найперспективнішим напрямком у дослідженні природи інтересу.

Родоначальник юриспруденції інтересів Р. Ієринг розумів інтерес саме як єдність об'єктивного і суб'єктивного — поєднання творчих сил людини, її відчуттів і розуму з об'єктивними для неї інтересами інших людей і життєвими обставинами. Зв'язуючою ланкою, створюючою цю єдність, є, на його думку, діяльність [20, с. 122]. Це позиція вельми продуктивна, оскільки, розглядаючи будь-яке явище в аспекті співвідношення об'єктивного і суб'єктивного, необхідно керуватися положенням, сформульованим Г. Гегелем у його «Філософії права»: «Зазвичай вважають, що суб'єктивне і об'єктивне твердо протистоять один одному. Проте це не так, бо вони швидше переходять одне в одного» [21, с. 88]. «Залежно від аспекту розгляду, — пише Б. Чагін, — явище в суспільстві може виступати або об'єктивною, або суб'єктивною стороною історичного процесу. В одному випадку, при одних історичних обставинах дане явище відноситься до об'єктивних умов, в іншому — воно входить до сфери дії суб'єктивного чинника» [22, с. 16]. А. Здравомислов, наприклад, визнаючи зв'язок інтересу як з об'єктивними, так і з суб'єктивними детермінантами ді-

яльності, головну проблему вбачає в тому, щоб з'ясувати, чи є інтерес в цих обох своїх якостях одним і тим же явищем або ж ми зустрічаємося тут з тією обставиною, що одним і тим же терміном позначаються абсолютно різні явища? [23, с. 6]. «З одного боку, це перехід об'єктивного в суб'єктивне, оскільки всякий інтерес має певну основу в навколишніх обставинах; з іншого боку, це перехід суб'єктивного в об'єктивне, оскільки в інтересі є мотив діяльності, завдяки якому втілюються в дійсність суб'єктивні цілі, бажання, наміри і т. д.» [23, с. 7]. Таким чином, об'єктивний аспект полягає в наявності реально існуючої залежності, а суб'єктивний — у відчутті цієї залежності. Р. Іерінг чітко виразив думку про те, що підстава інтересу не просто у відчутті суб'єкта, але в залежності його від певної речі або відношення [20, с. 124].

В юриспруденції розуміння інтересу як поєднання об'єктивного і суб'єктивного моментів одним з перших сформулював В. Грибанов, який спеціально досліджував інтерес в цивільному праві [5, с. 235]. Він формулює проблему таким чином: «Питання про поняття інтересу недостатньо досліджено не тільки в юридичній науці, але і в психології, філософії та економіці. Не з'ясованим залишається головне питання — про саму природу інтересу, тобто про те, чи є інтерес явищем «суб'єктивним», що виражає відому психічну налаштованість суб'єкта, або він за природою своєю «об'єктивний», тобто є якоюсь об'єктивною умовою людського існування» [5, с. 236]. Розуміння інтересу як відомого поєднання об'єктивного і суб'єктивного моментів має, на наш погляд, і важливе практичне значення. Насправді, якщо розуміти інтерес тільки як якусь об'єктивну необхідність, що зумовлює поведінку людей, то як, наприклад, пояснити наявність злочинів і застосування до злочинців покарань в суспільстві? Коли злочинець скоює злочин, він поза сумнівом діє у своїх інтересах. Хіба такий інтерес визначається матеріальними умовами суспільства? Звичайно, ні. Але якщо керуватися об'єктивною теорією інтересу, то слід припустити одне з двох. Або у злочинця взагалі немає інтересу, і тоді стає незрозумілим, заради чого вчинено злочин; або він не усвідомлює своїх інтересів, але тоді незрозуміло, за що ж його слід карати, якщо він не в змозі усвідомити свої інтереси і зрозуміти, що діє в суперечності з інтересами суспільства? Аналогічне положення створюється і в цивільному праві, коли йдеться про винне спричинення шкоди і т. п. Пояснити наявність таких інтересів з точки зору теорії об'єктивного інтересу абсолютно неможливо. Таким чином, інтерес виступає єдністю об'єктивного і суб'єктивного [24, с. 33].

А. Ханіпов розуміє інтерес як суб'єктивний вираз об'єктивної можливості (необхідності). В повній формі він визначає інтерес як «більш-менш свідому позицію, лінію поведінки соціального суб'єкта в конкретній суспільній ситуації, що залежить від його становища в системі економічних відносин, що історично складаються. Ця позиція виражає, по-перше, його виборче ставлення до об'єктивних тенденцій суспільного розвитку, його спрямованість на історичну творчість і, по-друге, його спрямованість на самоствердження». Спочатку інтерес має ідеальну форму існування та виражається в цілеспрямованості, бажанні і т. д. Коли усувається наявна перешкода, суб'єкт приступає до дій-

снення діяльності відповідно до інтересу, що у нього є. Діяльність об'єктивує інтерес, який виявляється в результатах діяльності [14, с. 51].

На підтримку змішаної теорії виступає А. Спіркін. «За словами Маркса, — пише він, — суб'єктом економічних відносин є людина, що володіє свідомістю. Всі її дії певним чином мотивовані і включені в нескінченний ланцюг потреб, вольових дій, відповідальності, правосвідомості і т. д. Суспільство у всьому його об'ємі — це суб'єктивно-об'єктивна реальність, і було б невірним шукати тут «первинність і вторинність», заплутуючись в павутинні загадки «курки і яйця» [25, с. 597].

Ми бачимо це так: об'єкт (потреба) → суб'єкт (усвідомленість, виборче формування цілей) → об'єктивне вираження (діяльність по задоволенню потреби). Відрекомендувавши себе на місці конкретного індивіда, слід визнати, що об'єктивно існуючий зовні мене і моєї свідомості соціальний інтерес є потенційно мій інтерес. Актуально він стане моїм, коли я прийму його як свій власний і керуватимуся ним у своїх вчинках. Це мій інтерес саме тому, що він закріпився у світі мого буття на свідомому або несвідомому рівні. Якщо цього закріплення не відбулося, немає підстави вважати його моїм. У вказаному значенні мій інтерес існує разом зі мною і в мені. Можлива ситуація, коли мені приписуватимуть інтерес як мій власний у випадку, якщо навіть я не усвідомив його і не виразив у своїх вчинках. Підставою цьому служить моя приналежність до тієї соціальної групи, якій властивий даний інтерес. Проте, строго кажучи, ця підстава недостатня. Індивід сам, своєю вільною волею повинен словом або справою виразити відношення до цього приписуваного йому інтересу [26, с. 112]. Інтерес є найважливішою характеристикою направленої діяльності суб'єкта, інтегруючої в собі різноманітні елементи внутрішнього та зовнішнього світу, суб'єктивного і об'єктивного [27, с. 13].

Вельми цікава і думка Р. Глезермана про те, що не сам інтерес є єдністю об'єктивного і суб'єктивного, як на це помилково вказують багато авторів, а процес його реалізації. Умовно можна сказати, що в діях людей інтерес виявляється в процесі його усвідомлення і реалізації суб'єктом [28, с. 19].

Деякі вчені розділяють думку про те, що об'єктивно-суб'єктивна точка зору навряд чи може витримати критику, оскільки формально-логічний метод пізнання не дозволяє трактувати наукову категорію як подвійне поняття. Дійсно, одна з основних вимог до визначення природи наукової категорії в тому і полягає, що категорія виявляється в основних, якісно визначальних ознаках постійно. Саме це дозволяє оперувати науковою категорією як формою мислення [29, с. 46]. Висловлена концепція єдності має своєю підставою діяльний підхід і тут доречним і доцільним буде використання діалектичного методу. Саме в діяльності людини практично з'єднуються об'єктивні умови і його людські якості. Відносини, що виявляються зовні як зв'язок, практично здійснений в поведінці, вчинках, діяннях, подають інтерес у доступній для інших формі.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Ми не стверджуємо, що інтерес і відносини, інтерес і діяльність — це одне і те ж. Ідея в тому, що без вказівки на діяльність неможливо дати визначення

інтересу. Виходячи з цього ми вважаємо, що *інтерес* — це прагнення суб'єкта задовольнити потреби соціального характеру, що проявляється у його вибірковій позиції стосовно об'єктивних умов існування та реалізується ним шляхом діяльності у суспільних відносинах.

Література

1. Михны В. Соотношение личности и общества при социализме: автореф. дис.... канд. филос. наук / В. Михны. — М., 1956. — 21 с.
2. Афанасьев И. Г. Научное управление обществом : Опыт системного исследования / И. Г. Афанасьев. — 2-е изд., доп. — М. : Политиздат, 1973. — 392 с.
3. Кудрявцев В. Н. Взаимосвязь правового регулирования и социальных интересов / В. Н. Кудрявцев // Вопросы философии. — 1987. — № 1. — С. 41–46.
4. Гак Г. М. Учение об общественном сознании в свете теории познания / Г. М. Гак. — М. : Госполитиздат, 1960. — 340 с.
5. Грибанов В. П. Интересы в гражданском праве // Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. — М. : Статут, 2000. — С. 233–245.
6. Мегрелидзе К. Р. Основные проблемы социологии мышления / К. Р. Мегрелидзе. — Тбилиси : Мецниереба, 1973. — 427 с.
7. Маркс К. Сочинения : в 39 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. — 2-е изд. — М. : Гос. изд-во политической лит., 1955. — Т. 3. — 318 с.
8. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности / Л. И. Петражицкий ; отв. ред. И. Ю. Козлихин, Ю. А. Сандулов. — СПб. : Лань, 2000. — 608 с.
9. Михайлов С. В. Категория интереса в гражданском (частном) праве: дис... канд. юр. наук. : 12.00.03 / С. В. Михайлов. — М., 2000. — 255 с.
10. Шайкенов Н. А. Правовое обеспечение интересов личности / Н. А. Шайкенов. — Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1990. — 200 с.
11. Плеханов Г. В. Избранные философские произведения: в 5 т. / Г. В. Плеханов ; ред. колл. : М. Т. Иовчук и др. — М. : Госполитиздат, 1956. — Т. 2. — 824 с.
12. Ядов В. А. Потребности / В. А. Ядов // Философский энциклопедический словарь. — М., 1983. — С. 518–519.
13. Мальцев Г. В. Социалистическое право и свобода личности (теоретические вопросы) / Г. В. Мальцев. — М. : Юрид. лит., 1968. — 143 с.
14. Ханипов А. Л. Интересы как форма общественных отношений / А. Л. Ханипов. — Новосибирск : Наука, 1987. — 181 с.
15. Курбатов А. Я. Сочетание частных и публичных интересов при правовом регулировании предпринимательской деятельности / А. Я. Курбатов. — М.: ЦентрЮрИнфоР, 2001. — 188 с.
16. Кудрявцев В. Н. Взаимосвязь правового регулирования и социальных интересов / В. Н. Кудрявцев // Вопросы философии. — 1987. — № 1. — С. 41–46.
17. Спиркин А. Г. Основы философии : учеб. пособие / А. Г. Спиркин. — М. : Политиздат, 1988. — 592 с.
18. Братусь С. Н. О соотношении гражданской правоспособности и субъективных гражданских прав / С. Н. Братусь // Советское государство и право. — 1949. — № 8. — С. 30–37.
19. Здравомыслов А. Г. Интерес как категория исторического материализма / А. Г. Здравомыслов // Вестник ЛГУ. — 1959. — № 17, Серия экономики, философии и права. — Вып. 3. — С. 161–165.
20. Иеринг Р. Интерес и право / Р. Иеринг ; пер. с нем. А. Борзенко. — Ярославль : Типография Губернской Земской Управы, 1880. — 288 с.
21. Гегель В. Ф. Философия права : пер с нем. / В. Ф. Гегель ; ред. и сост. Д. А. Керимов — М. : Мысль, 1990. — 524 с.
22. Чагин Б. А. Субъективный фактор. Структура и закономерности / Б. А. Чагин. — М. : Мысль, 1968. — 218 с.

23. Здравомыслов А. Л. Проблема интересов в социологической теории / А. Л. Здравомыслов. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1964. — 211 с.
24. Плохова В. И. О целесообразности рассмотрения интереса, блага (правового блага), субъективного права в качестве объекта преступлений / В. И. Плохова. — М. : Мысль, 1992. — 172 с.
25. Спиркин А. Г. Философия: учебник / А. Г. Спиркин. — М. : Гардарики, 2000. — 816 с.
26. Нешатаева Т. Н. О соотношении публичного и частного в праве // Публичное и частное право: проблемы развития и взаимодействия, законодательного выражения и юридической практики / Т. Н. Нешатаева. — Екатеринбург, 1999. — С. 38–41.
27. Протопопова Н. И. Диалектика категории «интерес» на этапе становления буржуазных общественно-экономических отношений в Европе / Н. И. Протопопова // Вестник Томского государственного университета. — Вып. 2. — 2008. — С. 11–21.
28. Глезерман Г. Е. Интерес как социологическая категория / Г. Е. Глезерман // Вопросы философии. — 1966. — № 10. — С. 15–21.
29. Кириллов В. И. Логика: учебник для юрид. фак. и ин-тов / В. И. Кириллов, А. А. Старченко. — М. : Юрист, 1996. — 161 с.

Анотація

Чепис О. І. Об'єктивне та суб'єктивне в категорії «інтерес». — Стаття.

Розкриття сутності інтересу вимагає відповіді на питання, яким явищем він виступає — об'єктивним, суб'єктивним чи об'єктивно-суб'єктивним. У результаті аналізу існуючих у філософській та юридичній науках концепцій автор доходить висновку, що інтерес — діалектична категорія. Автором також запропоноване власне визначення інтересу: інтерес — це прагнення суб'єкта задовольнити потреби соціального характеру, що проявляється у його вибірковій позиції стосовно об'єктивних умов існування і реалізується ним шляхом діяльності у суспільних відносинах.

Ключові слова: інтерес, законний інтерес, суб'єктивне право, потреба, мотив, діяльність.

Аннотация

Чепис О. И. Объективное и субъективное в категории «интерес». — Статья.

Раскрытие сущности интереса требует ответа на вопрос, каким явлением он выступает — объективным, субъективным или объективно-субъективным? В результате анализа существующих в философской и юридической науках концепций автор приходит к выводу, что интерес — диалектическая категория. Автором также предложено собственное определение интереса: интерес — это стремление субъекта удовлетворить потребности социального характера, которое проявляется в его выборочной позиции относительно объективных условий существования и реализуется им путем деятельности в общественных отношениях.

Ключевые слова: интерес, законный интерес, интересы общества, субъективное право, потребность, мотив, деятельность.

Summary

Chepys O. I. Objective and subjective in a category «interest». — Article.

Does opening of essence of interest require an answer for a question, what phenomenon he comes forward — objective, subjective or objectively subjective? As a result of analysis of existing in philosophical and legal sciences conceptions, an author comes to the conclusion, that interest is a dialectical category. An author is offer own determination of iteresu: «Interest is aspiration of subject to satisfy the necessities of social character which shows up in his selective position in relation to the objective terms of existence and realized them by activity in public relations».

Keywords: interest, legal interest, interests of society, equitable right, necessity, reason, activity.